

A MIKROFILMRŐL.

A mikrofilmről napjainkban sokat olvashatunk a külföldi dokumentációs és könyvtáros szaklapokban. A mikrofilm fényképezési eljárás, amelynek során az egyes dokumentumokat 35 vagy 16 mm-es keskenyfilmre fényképezik. A nemzetközi gyakorlatban inkább a 35 mm-es keskenyfilm használatos.

A mikrofilmezés technikája a két világháború között kezdett fejlődni, igazán nagy lendületet azonban csak a második világháború után kapott. A mikrofilmezés ugrásszerű fejlesztését egyrészt a szükséglet, másrészt a gazdaságosság hozta világszerte előtérbe. A második világháborúban igen sok könyvtár állománya részben vagy egészben elpusztult. A mikrofilmezés sokszorosítási technikával kombinálva, alkalmas arra, hogy az eredeti példány tökéletes másolatát adja. Ezzel a módszerrel elérhető, hogy az országban egy példányban meglévő ritkaságokról több másolatot készítsenek s így a pótolhatatlan, felbecsülhetetlen értékű kéziratokat, ősnymtatványokat – az eredeti példány megőrzése mellett – a kutatók rendelkezésére bocsáthassák.

Az itt elmondottakból máris látható, hogy a mikrofilmezésnek igen sokféle alkalmazási területe van. Ma még nem is lehet megmondani, hogy a mikrofilm és a mikrofilm segítségével készített különféle nyomtatványok, egyéb szemléltető segédeszközök sorozata mily sok területen és módon könnyíti meg a művelődés terjesztését. Ezért csak a leggyakoribb alkalmazásokra kívánok röviden rámutatni.

A megőrkítés.

Nagy értékű, ritka műveket, műkincseket /pl. a magyar Corvinák/ már biztonság okából sem helyes nagyobb számú olvasó kezébe adni. A róluk készült mikrofilm azonban, –különösen, ha a filmet vetíthető pozitív filmsikra másoljuk le– az eredetivel teljesen egyenértékű, hiteles másolatot szolgáltat, melyet leolvasókészülék segítségével ugyanúgy olvashatunk, mint az eredeti példányt.

Reprodukciós lehetőségek.

Az eredeti könyvről, vagy más dokumentumról felvett mikrofilmről tetszőleges számú diaposzitiv másolat készíthető.

tő. Előállíthatunk az eredeti dokumentumnak megfelelő nagyságú fénykép-nagyítást is, ugyancsak tetszőleges számban. Így nemcsak a könyv tárgyi tartalmát többszörözhetjük, hanem még annak eredeti külalakját is könnyűszerrel előállíthatjuk.

A mikrofilmnek sokszorosítási technikával összekapcsolt alkalmazásának az ad különös jelentőséget, hogy áthidalja a legértékesebb tudományos irodalom kiadásának ma még megoldatlan kérdését. A szokásos nyomdai magasnyomás ugyanis csak bizonyos példányszám /kb. 1000/ esetében kifizetődő. Ennél kevesebb példány esetén a nyomdai előállítás igen drága. A részlettémákat magas szinten tárgyaló tudományos irodalom olvasóközönsége azonban többnyire csekély és így a kritikus példányszám alatt lévő kiadványok tekintélyes része vagy egyáltalán nem láthat napvilágot, vagy pedig csak állami támogatással kerülhet ki a sajtó alól elfogadható áron. Ezért elterjedt a szépen gépelt szöveg lefényképezésének és nem túlerősen kicsinyített másának rotaprint sokszorosítás útján való elkészítése. Sok külföldi tudományos intézmény ma már így teszi közzé kiadványait, és így készülnek az OMK "Műszaki Lapszeméi" is.

Mint érdekességet megemlítjük itt a mikrofilm technika egy másik célszerű alkalmazását. A Lengyel Népköztársaság műszaki dokumentációs szerve /Główny Instytut Naukowo Techniczny/ ujabban például olyan figyelő kartonokat ad ki a fontosabb külföldi folyóiratcikkekről, amelyek előlső lapján gépelt, vagy nyomtatott szöveg tartalmazza a lényeges bibliográfiai adatokat és a cikk rövid lengyelnyelvű kivonatát, a karton hátlapján pedig - mikrofényképezés és klisé, vagy rotaprinttechnika útján - az eredeti cikk kicsinyített /pár centiméteres/ teljes szövegét közlik, amely kellő nagyítóbereendezéssel elolvasható és természetesen le is fordítható.

Másik óriási előnye a mikrofilmnek, hogy igen kevés helyet foglal el. Különösen ma, mikor a könyvtermelés oly óriási méretűvé duzzadt, egyik könyvtárnál hamarabb, másikonál később, de vitathatatlanul előbb-utóbb mindenütt egyre nehezebbé válik a raktári férőhely biztosítása. Jelenleg minden könyvtár az előtt a válaszút előtt áll, hogy vagy megtartja egész anyagát, vagy selejtez. Amennyiben minden anyagot megtart, úgy raktára rövidesen megtelik, ha selejtez, akkor pedig könnyen megtörténhet, hogy értékes anyagot von el az olvasók elől. Egyes külföldi könyvtárak raktári férőhely biztosítása miatt, teljes régi folyóirat-anyagukat, sőt a régi könyvanyag egy részét is mikrofilmre vették fel s a már lefilmezett anyagot a könyvtár raktáraiból elszállították.

Ha valamilyen dokumentumot mikrofilmre veszünk fel, negatív képet kapunk. Erről a negativról tetszés szerinti számban készíthetünk pozitív másolatot. A könyvtárosok figyelmét fel kell hívni arra, hogy az olvasóknak a pozitív filmet adják. A negatív olvasása sokkal nehezebb, ezenkívül a szemet is rontja. Még egy veszéllyel jár, mert az eredeti negatív karcolódik vagy megsérülhet s így a könyvtár eredeti példánya elpusztul. Könyvtárosaink feladata az, hogy az eredeti negatív példányt gondosan megőrizték, hogy az arról készült pozitív megrongálódása esetén az eredetiről újabb másolatot tudjanak készíteni.

Mikrofilmek katalógizálása.

A mikrofilmmel olyan tárgy kerül a könyvtárakba, mely külső formájában teljesen eltér a könyvtől, azonkívül igen kényes, s csak bizonyos segédeszközök közbeiktatásával válik használhatóvá. Magyarországon a mikrofilmek tárolására és katalógizálására nem alakult ki egységes rendszer. Jelenleg a különböző könyvtárak más és más módszerrel végzik el a műveleteket.

Nem kell különösebb érv ahhoz, hogy nem helyes, ha minden könyvtár ebben a kérdésben a saját módszere szerint dolgozik.

Vegyük először a mikrofilmek katalógizálásának kérdését. A kérdés az, hogy milyen adatokra van szükség a katalógusban a film szempontjából. Ez a kérdés nemcsak nálunk tisztázatlan, de a külföldi szakirodalom szerint általános probléma. Az MNOSz 3424-52 címleirési szabvány ugyan röviden foglalkozik a mikrofilmek katalógizálásával, de egyes könyvtárak csak igen kevés, mások pedig igen részletes adatokat tüntetnek fel. Természetesen feleslegesen sok adatot a mikrofilmről felvenni szükségtelen, csupán annyi szükséges, amennyi a film pontos azonosíthatóságának megfelel. Példaként a hamburgi könyvtár címleirési módját közlöm, mely véleményem szerint leginkább megfelel a mi könyvtárainkban való felhasználásra:

A címleírás első sorában szerepel az általános utalás "Mikrofilm", azonkívül ritka műveknél, főleg kéziratoknál és ősnymtatványoknál az eredeti példány lelőhelye. Pl. "Mikrofilm" az Országos Széchényi Könyvtár Budapest, példánya után." A második sor a mű címét és szerzőjét tartalmazza. A harmadik sorban a mű előállításáról szóló adatok kerülnek feltüntetésre: megjelentés helye, ideje, kiadó. A negyedik sor a film technikai természetű adatait tartalmazza: 1. tekercsfilm, síkfilm, filmszalag. 2. méret. Tekercsfilmnél, vagy filmszalagnál 35 vagy 16 mm, síkfilmnél 9 x 12 stb.

3. negatív, vagy pozitív. 4. tekercsfilmnél, vagy filmszalagnál elhelyezési adatok, a szöveg és a menetirány viszonya, ami befolyásolja az olvasókészülék beállítását. Végül tartalmazza a film kollációját sik és filmszalagnál az egyes lapok számát és azok számozását. Filmtekercsnél a tekercsek számát, az egyes tekercseken szereplő mű részét és részeinek a tekercsen való elosztását fel kell tüntetni.

Pl.: Tekercs 1-3	tekercs 1: 1-3 kött.
"	2: 4-5 "
"	3: 6-8 "

Mikrofilmek tárolása.

A mikrofilmek katalogizálásánál problematikusabb a filmek tárolásának kérdése. A film anyagánál fogva sokkal érzékenyebb, és a szöveg kis mérete miatt sokkal kényesebb a könyvnél, ezért fokozott elővigyázatot igényel. Por vagy karcolás olvashatatlanná teszi az egyes szövegrészeket, s így olyan megoldást kellett keresni, amely a portól, a hőváltozástól, és a karcolódástól megvédi az érzékeny filmet. A tárolásnak mindig a mikrofilm különböző alakjához kell igazodni.

A filmtekercseket általában bakelit, vagy könnyűfém dobozban tartják. A tekercsben való tárolás egyik hibája, hogy a filmtekercs a használat során a fel- és letekercselés által könnyen rongálódik. Ez a szempont a nagymennyiségű mikrofilmmel rendelkező könyvtárakat arra indította, hogy a tekercseket egységes méretű /20 cm./ filmszalagokra vágják fel. Ilyen módon a mikrofilmek kezelése lényegében könnyebb, nincsenek annyira kitéve a megrongálódásnak, mint tekercs formában, és a tárolásuk is egyszerűbb és gazdaságosabb.

A mikrofilmcsikok tárolására jelenleg a Zeiss-Dokumatör rendszerű tárolás látszik a legkorszerűbbnek. Ennek lényege, hogy az egységes nagyságú filmszalagokat úgynevezett "mikrokönyvekben" tárolják. A "mikrokönyv" házálag is könnyen előállítható; egyszerű könyvtáblából áll, melynek egyik felébe egy tasak van beépítve. Ebbe a tasakba helyezik el a mikrofilmeket tartalmazó lapokat. A lapok maguk vastagabb kartonból készülnek, melyekre a film méretének megfelelő nagyságú celofán vagy más átlátszó papírból készült tasakok vannak pikkelyszerűen felragasztva. Ezekben a tasakokban helyezik el a mikrofilm szalagokat. Egy oldalon öt filmszalag van elhelyezve, vagyis egy oldal 50 filmkockát tartalmaz.

A cikk keretében általánosságban foglalkoztam a mik-

rofilmezéssel kapcsolatos kérdésekkel. Sajnos, hazánkban a mikrofilmtechnika eléggé kezdetleges stádiumban van, kevés a felvevőkészülékek száma, s még ennél is nagyobb a hiány a leolvasókészülékekben. Igen fontos lenne, hogy legalább tárcánként egy-egy mikrofilmfelvevő-készülék állna rendelkezésre, melyei a tárcához tartozó üzemek, kutatóintézetek könyvtárainak mikrofilmigényeit ki lehetne elégíteni. Ez a beruházás jelentős mértékű devizamegtakarítással járna, s a készülékek beszerzésére fordított összeg rövidesen megtérülne.

Erdődi Ferenc

A MŰSZAKI KÖNYVTÁROSOK TÁJÉKOZTATÓJA

1956 évi 3. számának

t a r t a l m á b ó l :

SIMON MÁRIA ANNA :

Központi címjegyzék a megyei könyvtárakban

PAP JÁNOS:

Szemelvények a magyar műszaki irodalom multjából

SZABOLCSKA FERENC - BALÁZS SÁNDOR:

A munkaverseny eddigi eredményei és tapasztalatai II.

KALMÁR ANDORNÉ:

Folyóíratdokumentáció a Papíripari Kutató Intézetben

FARAGÓ LÁSZLÓNÉ:

Irodalomkutatás a szerzeményezésben

—:

Elektrotechnikai referáló lapok

KORONCZAI BÉLA:

A Sztálin Vasmű könyvtárának tapasztalataiból

HEVESI ENDRE:

A prospektusdokumentációról

A 3. szám megjelenik júliusban.